

Když místa vyprávějí IV/V

Hvězdy, kladiva, sedmikrásky: kupředu Brnem tam a zase zpátky (ní krok)

od konce druhé světové války k normalizaci

Návod k práci v hodinách po absolvování prohlídky

Milí učitelé,

v tomto dokumentu najdete tipy, jak zopakovat informace z komentované prohlídky z cyklu Když místa vyprávějí, upevnit je a využít je jako základní osnovu k dalšímu rozvíjení témat.

Když místa vyprávějí je cyklus 5 prohlídkových okruhů, komentovaných prohlídek, které reflektují historii, politiku, umění a lifestyle 20. a 21. století. Doplnují a rozšiřují učivo 2. stupně ZŠ a SŠ a kreativním způsobem nabízejí autentické poznávání v kulisách Brna.

Navrhované aktivity

1. Práce s mapou

- Součástí tohoto dokumentu je mapa. Vytiskněte ji do formátu A3, pověste ve třídě. Vraťte se po stopách míst, kde jste se zastavovali. K jednotlivým zastávkám připevněte samolepky - symbol daného tématu - které dostanete při prohlídce. Vizualizace napomůže k lepšímu zapamatování daných témat, ke kterým se poté můžete v hodinách vracet.

2. Klíčová slova

- Vytiskněte ze samostatného dokumentu vybraná klíčová slova, která se vztahují k jednotlivým tématům. Je možné je nakopírovat, nastříhat a nechat děti ve skupinách hádat, ke kterému zastavení se vztahují a proč.

3. Práce s obrázky

- Součástí jsou také obrázky - symboly, které ilustrují dané téma v brožuře. Je možné tyto obrázky vytisknout, doptat se na asociace, s jejich pomocí vyvolat brainstorming či diskuzi. Případně lze také tyto obrázky použít v souvislosti s klíčovými slovy, viz výše.

4. Eseje

- velké množství témat, která se v okruzích objevují, jsou širokospektrální, často náročná, vzbuzující polemiky. Vybízejí často k zamyšlení. Vyberte si některé z témat a rozpracujte je s dětmi v esejích či jiných slohových útvarech.

5. Zamyšlení a (moderovaná) diskuze - viz č. 4

Když místa vyprávějí IV/V

Hvězdy, kladiva, sedmikrásky: kupředu Brnem tam a zase zpátky (ní krok)

od konce druhé světové války k normalizaci

6. Opakování s brožurou

- každé z dětí dostane brožuru, která slouží jako pomůcka při výkladu lektora. Lektor/průvodce z části “otázky a úkoly” vybírá dle časových možností i charakteru skupiny pouze některé z těchto otázek. Ne vždy je také z časových možností projít celou trasu. Možností je tedy zbývající úkoly a otázky dopracovat ve škole, nebo se k nim vrátit a připomenout si, co se děti během prohlídek dozvěděly. Níže najdete řešení úkolů a správné odpovědi.

7. Rozpracování příběhu

- V díle I-IV jsou na konci brožury uvedeny krátké životopisy osobností, které ovlivnila doba a které naopak ovlivnily ji. Je možné nechat děti, aby si jednu z osobností vybraly a dopátraly další informace k jejímu příběhu, a ty následně prezentovaly v hodině.

Odpovědi na otázky a řešení úkolů:

1. Kdo je u kormidla

Nová radnice

symbol: balkon

klíčová slova: moc, demokracie, totalita, monarchie, převrat/převzetí moci, puč, svobodná volba, formální volba, politický systém, jednotná kandidátka, dav, projev

Otázky a úkoly

Některé z následujících otázek a úkolů mají řešení, další slouží k rozprůdění diskuze.

1. Odkud víme, co se v Brně v 50., 60. letech dělo?

Máme k dispozici osobní svědectví, dokumenty, filmy, historické knihy, (např. ČERNÝ, Václav: Paměti 1945 – 1972. Atlantis. Praha 1992) vs. dobový tisk - Rudé právo.

Diskuse, jak se zdroje liší a jak jsou zdroje spolehlivé.

2. Kdyby se opakovala akce Mládež vede Brno, zúčastnili byste se jí? Jakou pracovní pozici byste si vybrali?

3. Kdo to byl “svazák”, “budovatel”, “kádr”? Jaké měly být jejich ideální vlastnosti?

- Svazák: Člen normalizačního Socialistického svazu mládeže. Organizaci řídila Strana.
- Budovatel: Člověk, který aktivně přispíval k budování komunismu.
- Kádr (nebo také kádrovák): Úředník, který psal posudky na ostatní v rámci škol či podniků nebo úřadů. Jeho posudek pak zajistil místo, postup nebo naopak mohl zničit budoucnost daného člověka.

4. Koho si vážíte vy? Kdo by vám udělal radost, kdyby vás pozdravil z balkonu Nové radnice?

5. Kde se berou davy “vítačů”? Jak je možné, že i Hitlera vítaly davy lidí?

Otázku 4. a 5 je možné rozpracovat v rámci eseje, zamyšlení v hodině.

Když místa vyprávějí IV/V

Hvězdy, kladiva, sedmikrásky: kupředu Brnem tam a zase zpátky (ní krok)

od konce druhé světové války k normalizaci

6. Na radnici probíhaly 21. prosince 1948 bujaré oslavy narozenin. Čí? Jak si představujete takovou oslavu?

Byla to oslava 70. narozenin J. V. Stalina. Kvůli přípravě oslav byla ustanovena zvláštní komise.

7. Dovedete si představit, jak probíhala návštěva královny Alžběty II. v Brně?

Necháváme děti hovořit, představovat si, jak asi může návštěva státníka probíhat.

Královna Alžběta II. navštívila Brno v roce 27. 3. 1996. Přijela na pozvání prezidenta Václava Havla. Z letiště v Tuřanech odjela královna na Novou radnici, kde ji přivítala tehdejší primátorka Dagmar Lastovecká. Cestou městem ji vítaly davy lidí. Královna je pozdravila z balkónu Nové radnice. Velmi jí záleželo na tom, aby to nebyl balkon, z kterého řečnil v roce 1939 Adolf Hitler.

Královna poté navštívila Ústavní soud, prohlédla si výstavu Obchodní a hospodářské komory a britských podnikatelů. Byla obdarována granátovým šperkem.

Slavnostní banket probíhal v Besedním domě. Pohoštění zajišťoval Hotel International. Jako aperitiv byla podávána Becherovka, předkrm chřestový krém s drůbežím masem, hlavní chod židlochovická bažantí prsa, jako dezert moravské koláčky. Královna si pochutnávala na znovínském Rulandském šedém. Před odletem zpět do Prahy v rozhovoru pro rádio uvedla, že hlavní město České republiky je opravdu krásné, ale že nikdy nezapomene na přijetí, jehož se jí dostalo v Brně.

8. Kdo aktuálně řídí vaši obec/město? Co to je za lidi, jak se dostanou do funkce? Co musí mít za vlastnosti a předpoklady, aby se tam dostali?

Vysvětlení rozdílu mezi svobodnou volbou a volbou povinnou. Do vedení dnes se mohou dostat lidé, kteří mají zájem se účastnit veřejného života, jsou šikovní a schopní, a nezáleží přitom na jejich kádrovém posudku.

V rámci aktivit v hodině je možné rozprout diskuzi nad obrázkem balkonu: Kdo na něm stojí? Kdo stojí před ním? A kdo stojí v pozadí?

2. Kdo musí z kola ven?

Ústavní soud

symbol: ukazováček

Když místa vyprávějí IV/V

Hvězdy, kladiva, sedmikrásky: kupředu Brnem tam a zase zpátky (ní krok)

od konce druhé světové války k normalizaci

Klíčová slova: ústava, květnová ústava, zákon, paragraf, spravedlnost, soud, justice, právo, politický proces, trest, vězení, poprava, velezrada, špionáž, zrádce, odpor, třetí odboj, illegalita, justiční zločin

Otázky a úkoly:

4. července 1952 se v budově konal soud. Na lavici obžalovaných usedli literáti, básníci a myslitelé. Spojovalo je jen to, že buď veřejně (v článcích, povídkách, básních) nebo soukromě vyjádřili názor, ve kterém nesouhlasili s radikálními změnami, které prosazovala KSČ. Vážili si tradic. Velmi často to byli věřící lidé. V politickém procesu, který je označován jako proces se Zelenou internacionálou, byli na základě paragrafu 78 odsouzeni za velezradu. Níže jsou uvedeny oběti tohoto justičního zločinu a počet let, na které byly odsouzeny. Příjmení odsouzených najdi v osmisměrce.

Václav Prokůpek 22 let - Stanislav Berounský 20 let - Oldřich Albrecht 20 let - Ladislav Jehlička 14 let - Bedřich Fučík 15 let - Miloslav Skácel 17 let - Ladislav Karhan 18 let - Zdeněk Kalista 15 let - Josef Knap 11 let - Ladislav Kuncíř 10 let - František Křelina 12 let - Jan Zahradníček 13 let - Václav Hovězák 17 let - František Kadrnka 5 let - Jan Langar 5 let.

3. Nic než Strana!

Bílý dům (bývalé sídlo městského výboru KSČ)

symbol: hvězda, drží v ruce srp a kladivo

klíčová slova: politická strana, Strana, KSČ, prověrka, kádrování, kádr, budovatel, Bílý dům, výbor

Otázky a úkoly

1. Podívej se na výsledky hry scrabble. Soupeři měli za úkol vytvořit z písmen označení . politických organizací, které v letech 1948-1989 skutečně existovaly. Kdo vyhrál?

Když místa vyprávějí IV/V

Hvězdy, kladiva, sedmikrásky: kupředu Brnem tam a zase zpátky (ní krok)

od konce druhé světové války k normalizaci

Petra:

				O ₂
Ú ₆	V ₂	K ₂	S ₂	Č ₆
S ₂		N ₂		R ₂
T ₂		V ₂		
R ₂				

Správně: ÚV KSČ je to Ústřední výbor KSČ (18 bodů), KNV je Krajský národní výbor (6 bodů)

Nesprávně: ÚSTR je Ústav pro studium totalitních režimů, OČR je Ošetřování člena rodiny

Celkem: 24 bodů

Vojta:

Č ₆	U ₂	K ₂								
		S ₂	V ₂	A ₁	Z ₂	A ₁	R ₂	M ₂		
		Č ₆			A ₁		V ₂			
					R ₂		H ₂			
					A ₁		P ₂			

Správně: KSČ je Komunistická strana Československa (10 bodů), SVAZARM je Svaz pro spolupráci s armádou (12 bodů), RVHP je Rada vzájemné hospodářské pomoci (8 bodů).

Nesprávně: ČUK - nic neznámá, ZARA je název obchodního řetězce

Celkem: 30 bodů

4. Svorně, pěkně v řadě

Památník rudoarmějců

Když místa vyprávějí IV/V

Hvězdy, kladiva, sedmikrásky: kupředu Brnem tam a zase zpátky (ní krok)

od konce druhé světové války k normalizaci

symbol: mávátko

Klíčová slova: vítězství, manifestace, kult osobnosti, průvod, alegorický vůz, transparent, svátek, 1. máj, majáles, památník, socha, rudoarmějec, Rudá armáda

Otázky a úkoly:

1. Srovnej oslavy první máj a majálesu.

Majáles je studentská slavnost, spojená s oslavami konce školního roku, s jarem a přicházejícím létem. Součástí oslav býval maškarní průvod, recese, hudba (v 60 letech bigbeat), tanec, volba krále a miss majáles. Účast na majáles byla dobrovolná a z neúčasti neplynuly žádné sankce. První majáles po 2. světové válce se konal v roce 1965. V tento rok se byl králem majálesu zvolen americký umělec Allen Ginsberg.

1. máj - svátek práce byl jedním z nejvýznamnějších svátků komunistického režimu. Byl chápán jako svátek práce a dělnictva. Ve všech městech a vesnicích byly organizovány povinné masové průvody, které procházely městy kolem tribuny, ze kterých je sledovali představitelé režimu, příslušníci Lidových milic, velitelé sovětských okupačních vojsk atd. V čele průvodu se nesly vlajky, portréty Karla Marxe, V. I. Lenina, J. V. Stalina, Klementa Gottwalda atd. Účastníci průvodu byli vybaveni střapatými mávátky, s nimiž zdravili přítomné na tribuně. Nosily se rudé vlajky, balónky, obrázky mírových holubic a transparenty s nejrůznějšími hesly. V průvodu jely také alegorické vozy - nákladní auta, na jejichž korbách byly nainstalovány různé artefakty socialistických úspěchů.

2. Co znamenají tato slova? Zamysli se a spoj.

Řešení:

- častuška = ruská lidová píseň/báseň
- umístěnka = dokument pro absolventy vysokých škol, který je poslal pracovat do určitého podniku, kde bylo třeba
- fangle = praporky
- lidové milice = bojové dělnické jednotky, složené z dobrovolníků

5. Bruselský styl a Husákův projev

Janáčkovovo divadlo

Když místa vyprávějí IV/V

Hvězdy, kladiva, sedmikrásky: kupředu Brnem tam a zase zpátky (ní krok)

od konce druhé světové války k normalizaci

symbol: šklebící se divadelní maska

klíčová slova: umění, divadlo, bruselský styl, představení, Gustav Husák, proslov, normalizace

Otázky a úkoly:

Janáčkovo divadlo bylo slavnostně otevřeno 2. října 1965 operou Leoše Janáčka Příhody Lišky Bystroušky. Úplně jiné představení se zde odehrálo v pátek 15. srpna 1969. Necelý týden před prvním výročím okupace Československa vojsky Varšavské smlouvy se zde setkali komunisté jihomoravského kraje. První tajemník Ústředního výboru KSČ a prezident ČSSR Gustáv Husák od řečnického pultíku přednesl následující varování.

Ve svém projevu jasně naznačil, že pro zachování klidu je režim odhodlán zajít až do krajnosti. Doplň slova z jeho projevu.

Řešení:

1. a) strana b) hlava c) destinace
2. a) nepřáteli b) trockisty c) nerdy
3. a) baráku b) zřízení c) závodu
4. a) ilegalitě b) emigraci c) politice
5. a) vzdělaných b) oddaných c) poctivých

"Když se již připustilo, aby se tolika lidem popletla (1) , pak to musíme umět trpělivě napravit. Rozlišovat budeme ale mezi těmito lidmi a mezi vyloženými.... (2), kteří organizují akce proti našemu (3), proti straně, proti našim spojencům, proti Sovětskému svazu.

Ty musíme odhalit a vypořádat se s nimi. Chtěli by pokračovat ve své činnosti v (4), chtěli by se ztratit mezi 14 miliony našich ... (5) občanů. My však o jejich "práci" víme, známe jejich "aktivitu". Nebudeme ve svém státě trpět nepřátelské akce proti státu, proti socialismu.

Podle toho také s jejich organizátory budeme jednat. Jestliže nechtějí pochopit, že lid této země chce klid a že strana mu pro něj chce vytvořit podmínky, tak nezbývá než s nimi jednat jako s nepřáteli státu. "

Když místa vyprávějí IV/V

Hvězdy, kladiva, sedmikrásky: kupředu Brnem tam a zase zpátky (ní krok)

od konce druhé světové války k normalizaci

- *Toto je obtížnější úkol, pro děti z nižších tříd ZŠ se nehodí. Pro tyto děti ale lze využít poslední souvětí:*

“Jestliže nechtějí pochopit, že lid této země chce klid a že strana mu pro něj chce vytvořit podmínky, tak nezbyvá než s nimi jednat jako s nepřáteli státu.”

Je možné se pak děti v diskuzi ptát, jak se s takovými nepřáteli jednalo, kdo byl nepřítel státu a proč.

- *Větší děti a středoškoláci mohou tento projev analyzovat - najdou tam slova, typická pro politický projev? Která slova nám říkají, že se jedná o projev pronesený v minulém režimu?*

Řešení: strana, spojenci, Sovětský svaz, nepřátelské akce proti státu, lid této země, nepřítel státu

6. Bylo mi teprve osmnáct

Park Danuše Muzikářové

symbol: osmnáctka

klíčová slova: násilí, oběť, demonstrace, normalizace, protest, vražda, lidové milice

Otázky a úkoly

Ticho.

7. Do-re-mi? Ne, so-re-la!

Budova hutního průmyslu a kino Scala

symbol: pozvednuté nářadí

klíčová slova: dělník, dělnická třída, lid, socialistické umění

Otázky a úkoly

1. Vyhledejte si na internetu “socialistický realismus”. Co umění na obrázcích spojuje? Co je pro ně typické? Podtrhněte. Tento úkol je vhodný zvláště do školy.

Když místa vyprávějí IV/V

Hvězdy, kladiva, sedmikrásky: kupředu Brnem tam a zase zpátky (ní krok)

od konce druhé světové války k normalizaci

Řešení:

kladivo x harfa

zobrazování jsou veselí lidé x smutní lidé

experiment x srozumitelnost

konkrétní zobrazování x abstraktní zobrazování

motivem nejčastěji práce dělníka, obrana vlasti, vedení Strany x zvířata, romantická krajina, západy slunce

v architektuře vzdušné, moderní domy, minimalismus x symetrie, pravidelnost, budovatelské motivy na fasádě

svobodná tvorba autora x autor pod dozorem státu

8. Živobyť

Městská tržnice na Zelném trhu

symbol: prázdný nákupní košík

klíčová slova: domovní důvěrník, domovní důvěrnice, přidělový systém, trh, bony, valuty, příživník, ROH

Otázky a úkoly

1. Co povídala domovní důvěrnice

Dokážete rozhodnout, co je pravda a co je lež?

–Na Pekařské ulici se propadl chodník, nejdřív to vypadalo, že pod zemí zmizela jedna paní, ale to bylo jen jako, ve skutečnosti utekla na Západ. LEŽ

Další info: Na Pekařské ulici se skutečně 15. února 1976 propadl chodník v místech zastávky u FA u svaté Anny, pod zemí zmizela 45letá Marie Bartošová. Událost se snažilo vedení města zamést pod koberec. Z nedostatku informací se začaly šířit různé fámy.

–Jeden z parníků na Brněnské přehradě chtěli pojmenovat Úderník, ale neprošlo to, protože se to rýmuje s Titanic. LEŽ

Když místa vyprávějí IV/V

Hvězdy, kladiva, sedmikrásky: kupředu Brnem tam a zase zpátky (ní krok)

od konce druhé světové války k normalizaci

Další info: První parník, který brázdil vody Brněnské přehrady se skutečně jmenoval Úderník a nikdy nebyl přejmenován.

–Členové Pomocné stráže VB vtrhli do hospody U Formana na České ulici a odvezli na služebnu máničky, kluky, co měli delší vlasy, Nadávali jim a ponižovali je. PRAVDA

–V roce 1952 si lidé mohli v obchodu koupit za peníze máslo. LEŽ

Další info: Příkladový systém neboli prodej na lístky byl u nás zaveden v roce 1939 a bez přerušování vydržel 14 let. Zrušen byl 1. června 1953. Od tohoto dne byla vyhlášena měnová reforma, jež prováděla výměnu peněz v poměru 5:1 (malé částky v hotovosti) a 50:1 (velké částky a vklady).

–Lidé si dělali legraci, že nové divadlo se jmenuje Husák na provázku. Divadlo se muselo v květnu 1969 přejmenovat na Divadlo na provázku. PRAVDA

Další info: První veřejné představení Divadla Husa na provázku proběhlo 15. 3. 1968 v Procházkově síni Domu umění. V roce 1969 muselo divadlo, vzhledem k příjmení generálního tajemníka KSČ G. Husáka, vypustit ze svého názvu slovo „husa“.

–V roce 1980 nebyl k sehnání marcipán a lidé si ho vyráběli ze sunaru. Ten se ale nedal běžně koupit, museli jste mít recept od dětského lékaře. Marcipán byl vzácnost. PRAVDA

–Kvůli havárii v Černobyli 26. 4. 1986 se nesměly prvomájového průvodu v Brně účastnit děti mladší 12 let. LEŽ

Další info: Jaderná havárie v Černobyli byla utajovaná. První důkazy přinesly švédské zdroje. V ukrajinském Kyjevě se 1. května konaly obvyklé prvomájové manifestace. Do Kyjeva byly přesunuty i etapy Závodu míru. Informováno o zamoření nebylo ani obyvatelstvo Československa, přestože zvýšenou radioaktivitu zaznamenali pracovníci elektrárny Dukovany již v pondělí 28. dubna 1986 a následně i Krajské hygienické stanice. Oslavy 1. máje byly oficiálně povinné pro všechny věkové skupiny.

Když místa vyprávějí IV/V

Hvězdy, kladiva, sedmikrásky: kupředu Brnem tam a zase zpátky (ní krok)

od konce druhé světové války k normalizaci

Osobnosti

Danuše Muzikářová (13.7. 1951 - 21. 8. 1969)

V roce 1969 byla Danuše osmnáctiletou dívkou s plány do budoucna. Chytrá, kamarádká a usměvavá, zajímala se o oděvní tvorbu, ráda kreslila, byla členkou ochotnického spolku. Se svým přítelem plánovali svatbu. 21. srpna roku 1969 vyšly tisíce lidí do ulic, aby vyjádřili nesouhlas s přetrvávajícím pobytem okupačních vojsk a s postupující normalizací. V podstatě náhodou se Danuše v podvečer ocitla na rohu Moravského náměstí, kde na demonstranty tvrdě zaútočili příslušníci Lidových milicí a Veřejné bezpečnosti. Nezasahovala již jen vodní děla a slzný plyn, začaly padat výstřely. Ozval se výkřik: "Bacha, to jsou ostrý." Netrvalo dlouho a k zemi se zhroutilo tělo dívky. Byla zasažena zezadu kulkou do hlavy. Rodiče se o smrti své dcery dozvěděli až poté, co se ji sami vydali hledat. Případ byl odložen na popud vyšších míst a vrah zůstal dodneška nepotrestán.

Jan Zahradníček (17. 1. 1905-7. 10. 1960)

Zázraky a štěstí existují, ale je třeba je vidět v prostých věcech. Zázračné a přitom prosté jsou příběhy, které vypráví Jan Zahradníček v knize *Ježíškova košilka*. Ve svém nejznámějším díle pro děti líčí, kde se na světě vzaly **sedmikrásky**, slavík a skřivánek nebo třeba včely a vosy. A kde jsem se na světě vzal já? Proč tu jsem? Na to se ptal Jan Zahradníček spíše v díle pro dospělé.

Pozoruhodné je nejen dílo, ale i život tohoto umělce. Když byl malý, způsobil si pádem poškození páteře a hrudníku, kvůli kterému byl v období dospívání terčem posměchu. Časem si nebývale nadaný mladík našel dobré přátele mezi literáty. Po 2. světové války se oženil s paní Marií a přestěhovali se do Brna. Záhy se stali rodiči syna a dvou dcer. Zahradníček pracoval jako redaktor a v roce 1948 vydal sbírku *La Saletta*. O tři roky později byl odsouzen v politickém procesu na 13 roků. Svoji milované ženě psal dopisy a verše:

Posílal jsem ti pozdrav po měsíci,

jak oknem hleděl na mne skrze mříž.

Mezi nás prostřena noc šelestící,

na druhém konci okno tvé, kde spíš.

Když místa vyprávějí IV/V

Hvězdy, kladiva, sedmikrásky: kupředu Brnem tam a zase zpátky (ní krok)

od konce druhé světové války k normalizaci

V roce 1956 potkala rodinu tragédie. Dvě malé dcerky zemřely na otravu houbami. Na svobodu byl propuštěn až v roce 1960. Na následky nevybíravého zacházení ve vězení nedlouho po propuštění zemřel.

Když místa vyprávějí IV/V

Hvězdy, kladiva, sedmikrásky: kupředu Brnem tam a zase zpátky (ní krok)

od konce druhé světové války k normalizaci

Tipy na exkurze

Máte-li zájem o další exkurze, kde byste mohli (v rámci Brna) téma rozvíjet, tipy naleznete zde:

- expozice [Středoevropská křižovatka - Morava ve 20. století](#)
- areál [bývalé káznice na Cejlu](#)
- [Hotel International](#) (ukázka bruselského stylu)
- [komentovaná prohlídka Osmdesátky v Brně](#)

Když místa vyprávějí IV/V

Hvězdy, kladiva, sedmikrásky: kupředu Brnem tam a zase zpátky (ní krok)

od konce druhé světové války k normalizaci

TIC BRNO ←

GO TO BRNO.cz ←

autor: Zdeňka Pitrunová

grafika: Tereza Plachká Bierská

ilustrace: Barbora Růnová

Projekt byl realizován za finanční spoluúčasti EU prostřednictvím Národního plánu obnovy a MK ČR.

2023

www.ticbrno.cz